

Fonaments de la Creació Radiofònica (20391)

Pla Docent

Jordi Beltran i Jaume Piqué

2012 - 2013

La ràdio en transformació

La vitalitat de la ràdio, el “mitjà invisible”, és evident. Només a Catalunya hi ha més de 250 emissores: públiques, privades, municipals, alternatives i comunitàries. El nombre creix si comptem noves experiències d'emissió de continguts sonors per Internet que no tenen cap dubte en presentar-se amb l'apel·latiu de ràdios.

L'ús generalitzat d'Internet i la facilitat d'accés a les tecnologies audiovisuals han fet possible l'aparició de nous emissors, creadors i formes de distribució de continguts que han transformat el model hegemònic tradicional de producció radiofònica centrat en l'estudi de ràdio d'una emissora. Adam Curry, el creador d'això que anomenem *podcasting*, realitzava els seus primers programes enregistrant-los i emetent-los per a tot el món en un ordinador portàtil mentre ell era assegut al seu cotxe -un AudiA4- aparcant al garatge de casa en un poblet d'Anglaterra.

En aquest context, cada any, just quan comença un nou curs a la Universitat, els principals grups de comunicació presenten les programacions de la seves emissores de ràdio per la temporada: El més antic dels mitjans electrònics de comunicació s'enfronta avui a noves oportunitats i a reptes estimulants.

1 Dades de l'assignatura

Titulació/estudi: Grau en Comunicació Audiovisual

Curs: 2012-2013

Trimestre: Segon trimestre

Nombre de crèdits ECTS: 4 crèdits ECTS

Hores de dedicació de l'estudiant: 100

Llengua o llengües de la docència: Català

Professor: Jaume Piqué, Jordi Beltran

2 Fonaments de Creació Radiofònica

L'assignatura *Fonaments de Creació Radiofònica* (FCR) és matèria obligatòria de segon curs del Grau en Comunicació Audiovisual. FCR ofereix als estudiants els coneixements essencials -teòrics i pràctics- sobre els processos de creació i producció de continguts per a la ràdio.

Els coneixements i les habilitats que s'assolirà l'estudiant corresponen als d'un perfil professional de productora/productor radiofònic, tal com aquest concepte es fa servir a la ràdio en el món anglosaxó: la persona responsable de la creació, la direcció i/o la realització de continguts d'àudio que tenen com a canal prioritari d'emissió la ràdio, però també els nous formats de distribució a través d'Internet.

Al llarg del curs, l'alumnat rebrà l'encàrrec de realitzar diferents programes radiofònics en què haurà de posar en pràctica un ventall ampli de processos habituals en la realització de programes de ràdio, amb un èmfasi especial en les situacions d'emissió en directe. Els diversos programes seguiran una seqüència concreta. Cada nou programa implicarà coneixements i habilitats dels anteriors, i en requerirà de nous. Els continguts teòrics per a dur a terme els programes es presentaran de forma progressiva, d'acord amb allò que cal conèixer en cada moment per realitzar cadascun dels programes.

Si bé l'objectiu fonamental de l'assignatura se centra en la producció radiofònica, en acabar el curs l'estudiant hauria de saber identificar i descriure a partir d'una escolta analítica els trets característics d'un format radiofònic. Així mateix, s'encoratgerà els estudiants a conèixer els principals referents conceptuals, històrics i tecnològics que han fet de la ràdio el que és avui. Aquest doble objectiu -habilitats en producció i capacitat analítica- és un requisit desitjable per l'alumnat que tinguin pensat cursar l'assignatura *Creació Radiofònica*, d'interès pels estudiants que segueixen l'especialitat del Grau en *Direcció i Realització*.

Assenyalar també que per assolir els objectius de l'assignatura l'estudiant ha d'aplicar al mitjà radiofònic, directament o indirecte, els aprenentatges d'altres assignatures del Grau, i a l'inrevés. S'encoratja l'alumnat a establir relacions de contingut amb assignatures com *Estructura de la comunicació social*, *Cultura digital*, *Tecnologia de l'audiovisual*, *Comunicació publicitària*, *Art contemporani*, *Història dels gèneres audiovisuals*, *Taller de so*, *Guió*, *Narrativa Audiovisual* i *Muntatge Audiovisual*.

3 Competències

- Competències instrumentals
 - Coneixements bàsics tècnics i conceptuals de la professió

- Comunicació oral i comunicació escrita (model oral no espontani)
- Capacitat d'organitzar i de planificar
- Capacitat d'escolta estructural (analítica)
- Competències sistèmiques
 - Dissenyar i gestió de projectes
 - Capacitat d'aplicar els coneixements en la pràctica
 - Capacitat de generar noves idees
 - Capacitat de reacció davant processos complexos a temps real
 - Gestió del temps
- Competències interpersonals
 - Treball en equip
 - Capacitat de mostrar i generar interès
 - Empatia cap els altres
 - Flexibilitat en els punts de vista
- Competències específiques
 - Conèixer les peculiaritats de la comunicació radiofònica respecte d'altres mitjans
 - Conèixer i utilitzar el vocabulari propi de la professió
 - Conèixer l'equipament d'un d'estudi de ràdio i les seves aplicacions
 - Conèixer i identificar els elements de continuïtat de la ràdio.
 - Conèixer i aplicar les tècniques bàsiques de realització radiofònica
 - Identificar gèneres i formats de programes
 - Identificar i distingir models de programació
 - Idear i realitzar programes de ràdio en directe
 - Planificar esdeveniments (escaleta)
 - Conèixer i fer servir formats de guió en ràdio
 - Seleccionar continguts segons criteris de coherència
 - Organitzar continguts segons criteris de progressió
 - Conduir programes de ràdio en directe
 - Posar en pràctica les tècniques de comunicació locutori/control
 - Adquirir habilitats d'interacció veu/música
 - Conèixer i aplicar principis bàsics de muntatge musical
 - Conèixer i aplicar principis bàsics de creació d'un ambient sonor
 - Conèixer i fer servir equips portàtils d'enregistrament
 - Conèixer i aplicar les tècniques bàsiques d'edició de so

4 Continguts

L'assignatura FCR s'organitza a partir de la realització diferents programes de ràdio (pràctiques). En la realització de cada nou programa s'aplicaran els coneixements i les habilitats dels anteriors, i se'n requeriran de nous. Els continguts teòrics es presentaran d'acord amb allò que cal conèixer i saber fer en cada moment per realitzar l'espai o programa.

Paral·lelament a les pràctiques, se suggerirà a l'estudiant activitats complementàries (lectures, audicions, visionats o debats). Aquestes activitats tenen per objecte facilitar a l'alumnat alguns dels principals referents conceptuals - culturals, històrics i tecnològics- que han fet de la ràdio el que és avui.

D'acord amb la dinàmica de cada grup de l'assignatura i segons el criteri del professorat es podrà variar el tipus de pràctica que se suggereix en aquest document. Qualsevol modificació obeeix al criteri del professor de reforçar algun element essencial dels objectius de l'assignatura.

Destacar que es considera obligatòria la vista a una emissora de ràdio, assistint com a públic a l'emissió d'un programa en directe.

4.1 Bloc 1: Benvinguts a un estudi de ràdio

Les primeres sessions del curs se centren en conèixer els espais, les eines, el vocabulari, les rutines de treball i les tècniques essencials per realitzar els diversos treballs de l'assignatura.

Presentem l'estudi de ràdio i l'equipament que farem servir al llarg del curs. Mostrem quin lloc ocupen les persones que treballen en l'emissió d'un programa de ràdio en directe, quines tasques fan i com es comuniquen.

Si ens situem al cantó de qui rep el programa, el primer en què suggerim fixar-nos és en com es presenten les emissores elles mateixes (Id's), amb quins elements, a més de les paraules.

A l'inici del curs es realitzarà una presentació personal i un butlletí de notícies -o uns espais equivalents- com a primer contacte amb les tècniques que es desenvoluparan al llarg del curs.

- Aspectes teòrics
 - Característiques de la ràdio com a mitjà de comunicació
 - L'equipament tecnològic en un estudi de ràdio
 - Els perfils professionals d'una emissora de ràdio

- Formes de comunicació locutori/control
- Elements d'identitat (Id's): caretes, sintonies, indicatius...
- Conèixer i saber fer
 - Característiques de la ràdio respecte d'altres formes de comunicació
 - Identificar l'equipament d'un estudi de ràdio
 - Conèixer les formes essencials de comunicació entre el locutori i el control
 - Conèixer i identificar els elements de continuïtat d'una emissora, i d'un programa
- Aspectes culturals, tecnològics i històrics
 - De “l'edat d'or” de la ràdio a l'FM

4.2 Bloc 2: La veu més la música i la resta.

El 50% de l'audiència que escolta la ràdio tria una emissora de format musical. La comparació de les granelles de programes d'emissores generalistes, especuaitzades i de radfiofòrmula ens permet tractar sobre diversos models programació.

Suggerim a l'estudiant que prepari i realització d'un espai musical de trenta minuts. És una pràctica individual recomenada. És interessant realitzar aquest espai. En la presentació de música, tal i com proposem que es faci, es posen en pràctica les formes bàsiques de realització radiofònica. El programa, però, no consisteix només en presentar músiques, sinó en crear un espai musical. És per això que caldrà haver entès els conceptes d'identitat i d'elements de continuïtat, així com criteris de coherència, progressió i estil.

- Aspectes teòrics
 - Tipus de programació
 - Tècniques bàsiques de realització
 - Elements de continuïtat I
 - Selecció i organització de continguts I
 - Usos de la música a la ràdio I, II
 - Estils de presentació
 - Interacció musica/veu

- Conèixer i saber fer
 - Identificar i distingir models de programació
 - Idear i realitzar programes musical en directe
 - Posar en pràctica habilitats d'interacció veu/música
 - Aplicar tècniques bàsiques de realització en una emissió en directe.
 - Definir i realitzar els elements de continuïtat necessaris per a la producció de la pràctica
 - Aplicar rutines de la conducció de programes
 - Aplicar les formes essencials de comunicació entre el locutori i el control
- Aspectes culturals, tecnològics i històrics
 - Radioformules: una generació i una indústria
 - Els espais de musicals a la ràdio

4.3 Bloc 3: Són magazines tots els programa de ràdio?

Són magazines tots els programes de ràdio?, ens preguntem. Per respondre aquesta pregunta ens cal conèixer els indicadors que ens permeten identificar un programa com a magazine.

Aquest bloc del curs s'estructura a partir de la preparació i realització d'un espai en directe en grup de 30 minuts del qual se'n faran dues versions. el programa es realitzarà en grups de cinc persones.

Per realitzar el programa caldrà també saber realitzar una escaleta, així com recordar aspectes tractats en les primeres sessions: l'equipament tecnològic d'un estudi de ràdio, els perfils professionals que intervenen en un directe de ràdio i les formes de comunicació locutori/control.

Aquest és el programa més important del curs. No només es posen a prova coneixements i habilitats de forma individual, sinó la capacitat de realitzar dur a la pràctica un projecte amb d'altres persones. La valoració d'una primera versió del programa servirà per decidir el format definitiu (segona versió).

- Aspectes teòrics
 - Generes i formats radiofònics (II i III)
 - Elements de continuïtat II
 - Selecció i organització de continguts II
 - Usos de la música a la ràdio II

- Estils de presentació: criteris
- Els efectes de so
- Conèixer i saber fer
 - Identificar i distingir gèneres i formats de programes
 - Idear i realitzar programes d'estil magazine en directe
 - Definir i realitzar els elements de continuïtat necessaris per a la producció d'un programa
 - Seleccionar continguts segons criteris de coherència
 - Organitzar continguts segons criteris de progressió
 - Planificar esdeveniments (escaleta)
 - Conèixer i fer servir formats de guió
 - Conduir programes en directe
 - Comunicació locutori/control
 - Aplicar tècniques bàsiques de realització en una emissió en directe
 - Posar en pràctica habilitats d'interacció veu/música
 - Gestió del temps

4.4 Bloc 4: Espai de creació

La ràdio és una forma de comunicació única. Ens presenta un món de sons sense cap altre referent que el so mateix: un món "acusmàtic", diu Pierre Schaeffer. Quan sentim una veu a la ràdio, podem estar segurs que, realment, hi ha algú darrera de la cortina que és l'altaveu? Quines regles segueixen els objectes sonors en un món acusmàtic? Són les mateixes regles de les situacions d'audiovisió?

Aquest bloc del curs s'estructura a partir de la preparació i l'enregistrament individual d'un espai de creació, d'una durada que es decidirà segons cada proposta. (Pràctica individual)

La darrera pràctica del curs ens introdueix en uns coneixaments sobre producció radiofònica que es desenvoluparan en l'assignatura *Creació radiofònica*, de l'especialitat en *Direcció i Realització*.

5 Avaluació

La nota final de l'assignatura s'obté per la suma de les notes parcials de cadascuna de les pràctiques realitzades més els treballs complementaris d'àula. En la Taula 1 s'hi especifiquen els valors dels diversos treballs.

Perceptatge dels programes	
Exercicis d'aula	15%
Les notícies (o equivalent)	15%
El programa en directe (2 versions)	45%
Programa lliure	25%
Total	100

Taula 1: Avaluació FCR

Cada programa es realitza d'acord amb unes indicacions: criteris. Cadascun dels criteris de programa establerts es tradueix a l'avaluació en un indicador específic. El conjunt d'aquests indicadors determina la nota del Programa.

En els primers programes els indicadors d'avaluació són força específics i són els mateixos per a tothom: S'ha fet això? Si/No; quadre els temes? Si, en general/Bastant/ No ho té present. Respecte les frases musicals en l'acomiadament dels temes?...

A mida que avança el curs, prenen més importància els indicadors consensuats. Un exemple. En els primers programes es detecta que un alumne té dificultats per a fer una narració en antena que no *soni* a llegida. Es proposa a l'alumne un mètode de millora i s'acorda que com a indicador consensuat: "Evita el to de lectura?". L'avaluació amb indicadors consensuats és molt evident en la realització de la segona versió del Magazine. El resultat del primer determina els indicadors d'assoliment amb què es valorarà el segon.

Exercicis d'aula

Per "Exercicis d'Aula" entenem els treballs complementaris als programes -activitats complementaries, lectures, audicions, visionats o debats)- que se suggereixin al llarg del curs.

Valor afegit

Els professors es reserven un 10% del percentatge de nota de cada programa com a punts de valor afegit. Així, en un programa amb un percentatge 15 tenim un marge d'un 1,5 punt. Aquesta qualificació apareix en el document final d'avaluació en forma d'asterisc. Cada asterisc equival a 0,5 punts.

Els "punts de valor afegit" són un instrument que permet compensar criteris que no s'han reflectit en el resultat d'un programa, però que han estat argumentats entenmentadament per l'alumne. Els asteriscs que poden tenir valor negatiu, excepcionalment.

Recuperació

La realització de totes les pràctiques, els exercicis d'aula i l'assistència regular a les sessions del curs són els requisits imprescindibles per aprovar l'assignatura. En cas que no s'acompleixi algun d'aquests tres requisits l'alumna haurà de presentar-se a una prova de recuperació que tindrà tres parts, com s'especifica en la Taula 2.

Proves de recuperació	
Preguntes de teoria	20%
Treball d'anàlisi	30%
Realització programa	50%
Total	100

Taula 2: Recuperació FCR

6 Bibliografia i recursos didàctics

Referències

- [1] Michel Chion, El sonido.
- [2] Mariano Cebrián Herrero, La radio en la convergencia multimedia.
- [3] Emma Rodeto, Producción radiofónica
- [4] M. Pilar Martínez-Costa, et. al., Programación radiofónica
- [5] Eva Comas, La Ràdio en essència: els sons de la realitat a la ràdio informativa.

Atres recursos

Observatori de la Ràdio
<http://www.observatoriradio.cat>
Portal de la producció científica i altres recursos de la ràdio a Catalunya

BBC Training: ràdio
<http://www.bbctraining.com/radio.asp>
En el portal de formació de la BBC hi ha recursos útils sobre producció radiofònica.

Comunitat de Podcasters
<http://www.podcatala.org/>

Podcatalà i Podcastellano són dos portals imprescindibles per a qui vulgui introduir-se en el món del podcast des del vessant de producció.

Portal lingüístic "Es a dir!"

<http://esadir.cat>

El portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA) és un recurs excel·lent per a locucions.

7 Metodologia

L'assignatura té per objecte situar els alumnes en un context de decisions i execucions per a l'adquisició de determinats coneixements i habilitats característiques dels processos de producció radiofònica. Una emissora -@FM- sol·licita propostes de programes. Els estudiants hauran de presentar le seves propostes.

La realització de cada programa implica sempre les mateixes etapes:

1. Activitats i dinàmiques d'aula que introdueixen els aspectes teòrics.
2. Determinar els Criteris sobre la realització específica de la practica.
3. La proposta de PROGRAMA per part de l'alumne o del grup
4. La realització de la practica específica
5. L'autoavaluació per part de l'alumne
6. Revisió per part del professor i lliurament a l'alumne de la valoració final.

En cada nou programa s'apliquin els coneixements i les habilitats dels anteriors, a més d'altres d'específics, de manera que la seqüència de programes crea una dinàmica d'assaig repetició amb variacions i increment de complexitat.

En la valoració dels programes l'alumne ha d'identificar el conjunt de la situació, els conceptes aplicats i la realització de tasques que han conduït a un resultat concret. En base a aquesta anàlisi, ha de revisar coneixements o refer rutines per assolir el resultat que es pretén.

És oportú, però, advertir que tots els programes impliquen processos complexos a temps real dels quals els alumnes no tenen experiència. Això els suposa un grau elevat d'incertesa i de tensió, que assumim sabent que el control de la tensió millora a mida que avança l'assignatura.

En resum, FCR segueix un model d'aprenentatge inductiu d'habilitats basat en l'experiència a partir de casos. El cas és el punt de partida en la confecció dels coneixaments conceptuals de l'assignatura.

Paral·lament, es valora la capacitat analítica i reflexiva, que permetre detectar situacions i planificar processos de millora i que en l'assignatura es detecta en les valoració conjunta entre estudiants i professor de cadascun dels treballs realitzats.

8 Programació d'activitats

Les 100 hores de treball de l'assignatura es reparteixen de la forma següent: 40 hores de treball a l'aula (2 sessions de dues hores setmanals) i 60 hores de treball fora de l'Aula, que es distribueixen així:

2 hores: Activitat conjunta: Visita a una emissora de ràdio.

- 4 hores: Activitats relacionades amb els Exercicis d'Aula.
- 32 hores: de treball en grups: els 2 Programes Magazine.
- 22 hores: de treball individual.

La programació d'activitats que es presenta a continuació és orientativa i pot variar a criteri del professorat d'acord amb la dinàmica de cada grup de l'assignatura. Qualsevol modificació té per objecte reforçar algun element essencial dels objectius de l'assignatura.

20391 Fonaments de Creació Radiofònica

Calendari de sessions

Grau en Comunicació Social

Curs 2012 – 2013

2n trimestre

Setmana 1

Dimarts, 8 de gener

Presentació del curs

L'estudi: el control i locutori

L'equip humà i l'equipament tècnic

Comunicació control-locutori

Interacció música i veu: quadrar

ENREGISTRAMENT

Dijous, 10 de gener

Aspectes generals sobre locució

Gèneres radiofònics: notícies

Sobre el guió a la ràdio: format i redacció

Setmana 2

Dimarts, 15 de gener

Sobre el guió: redacció II.

Sobre el guió: format Butlletí Notícies.

PRÀCTICA 1

Dijous, 17 de gener

Programació: mosaic, blocs i radio-fórmules

Usos i funcions de la música a la ràdio

Tècniques bàsiques de realització

Ràdio-formules musicals

Setmana 3

Dimarts, 22 de gener

ENREGISTRAMENT

Dijous, 24 de gener

Gèneres radiofònics: el magazine

La continuïtat: concepte i elements

Criteris per a l'organització de continguts

L'escaleta de programa

Setmana 4

Dimarts, 29 de gener

ENREGISTRAMENT: Programa en directe (Fragment)

Dijous, 31 de gener

AUDICIÓ: Programa en directe (Fragments)

Setmana 5

Dimarts, 5 de febrer

PRODUCCIÓ Programa en directe

Dijous, 7 de febrer

PRÀCTICA: Enregistrament programa en directe (1ra. versió)

Setmana 6

Dimarts, 12 de febrer

AUDICIÓ: Primera sessió d'audicions que hauran de servir com a inspiració per a la darrera pràctica del curs.

Dijous, 14 de febrer

ACTIVITAT: Visita a una emissora de ràdio.

Lloc de trobada: porta de la Universitat. Hora: 17:45. Assitiarem al programa de 18 a 19 hores.

Setmana 7

Dimarts 19 i dijous 21 de gener

Al llarg d'aquestes dues sessions, cada grup es reunirà amb el professor per valorar la pràctica del programa en directe. A més, en aquestes dues sessions els alumnes hauran de realitzar els treballs que s'especifiquin.

Setmana 8

Dimarts, 26 de febrer

PRODUCCIÓ: Segona versió programa en directe

Dijous, 28 de febrer

PRÀCTICA: Programa en directe (2na. versió)

Setmana 9

Dimarts, 5 de març

AUDICIONS: Segona sessió dedicada a audicions d'exemple per a la realització de la darrera pràctica del curs

Dijous, 7 de març

PRODUCCIÓ : Soundvignette o equivalent.

Setmana 10

Dimarts, 12 de març

Proposta de treball final.

Dijous, 14 de març

Lliurament del pre-muntatge del treball final.

Examen i recuperació

Examen

El dia d'examen (segons el calendari acadèmic) serà la data límit per lliurar els treballs pendents.

Recuperació

Els alumnes que no hagin assolit els requisits mínims per aprovar l'assignatura tindran l'oportunitat de recuperar-la en la data que s'indicarà. La recuperació consistirà en tres proves: teòrica, d'anàlisi i pràctica.